

Ezt tartom a középiskola egyetlen elérhető, méltó és gyakorlati haszonnal bíró céljának.

A másik mondatra nézve, melyet az Általános Utasításokból ismeretesebben idéztem, csak ugyanazt állíthatom. «A nyelvvel való gyakorlati elbánás ügyessége» mindaddig a beszélő képességgel jelenti, míg napjaink pædagogiai felfogása gyökerestül át nem alakul. Az a kifejezés megtartja é jelentését az utómondatnál egyetemben is. A mitől a tanárnak tartózkodnia kell, a mit kerülnie kell, az nem egyéb, mint a mit minden észszerű tanítástan szabályul mond. Ez nem változtatja meg az előmondat értelmét annyira, hogy «a gyakorlati elbánás ügyessége» pusztán az írók megértését jelentse. Bármilyen legyen is a nyelvtanítás célja, az utómondat megállhatna helyén. Sajnálattal ismétlem, hogy tudtommal nem igen akadna magyar tanár, a ki azon a kifejezésen azt értené, a mit Waldapfel, hogy t. i. «a tanár az irodalmi műveket olvasni és megérteni tanítson». Midőn néhány hónappal ezelőtt a bécsi reáliskolai tanáregyesületben szórul-szóra azt mondtam, a mit itt Waldapfel, a jelenlevő tagok közül csak a nem-nyelvészek akarták elfogadni. Nyelvészek, igazgatók és főigazgatók, meg a jelen volt közoktatásügyi miniszteri tanácsos, «gyakorlati» czélnek egyesegyedül a *beszédet* akarta elfogadni. Legyen szabad reménylenünk (Waldapfel bizonyára velem tart), hogy ez a felfogás meg fog változni. De nagyon szükségesnek tartanám ehhez, hogy az Általános Utasítások, melyhez a magyar tanárság jó része valóban azzal az óvó tisztelettel tekint fel, melyet számára Waldapfel joggal követel, hogy ezek az Utasítások a bennök contemplált czélt határozottabban és nyiltabban fejezzék ki. Egész középiskolai oktatásunk javára válnék ez. Nem ámitánók minmagunkat tovább is azzal a reménnyel, hogy *beszédre* taníthatunk, nem fordítanók az iskola drága idejét egy elérhetetlen célra, és nem hanyagolnók el azt az elérhető és fontosabbat, melyet az Általános Utasítások méltán minden más fölé helyeznek.

BARTOS FÜLÖP.

IRODALOM.

Guttenberg Pál: Iskolai képek a jövő századból. Nyolcz képpel. Budapest, 1895. Lampel R. 8°, 48 l. Ára 30 kr.

Ezen a nem nagyon találó czímen a nyár közepén egy három füvetke jelent meg, mely a tüzetes megbeszélést sokkal inkább megérdemli, mint sok vaskos könyv, mert életbevágó kérdéseket vet felszínre és nagyérdekűen fejtegeti. A kissé regényes czím azért nem találó, mert a füzetben élénk tárt hat vonzó és tanulságos iskolai kép nem a jövő századból van véve, hanem valósággal megtörtént, de sajnós, hogy nagyobb

bára másutt megtörtént társadalmi mozgalmaknak photographiái, nálunk első hirdetői.

E képek egyike-másika már megjelent az időszaki sajtóban. Hogy most miért adott ki egész gyűjtéményt, annak okát a szerző az Előszó-ban következőleg adja: «E nyáron a kézimunkaoktatás (!) problémája 45 tanítót gyűjtött a fővárosba, a ki mind aktiv munkára vállalkozik a magyar nép socialis és gazdasági nevelése ügyében. Szerzőt a vezető és tanácsadó hivatása köti az itt időző tanítóság tagjaihoz. Többet, jobbat ez alkalommal kezökbe nem adhatván — kénytelen volt őket eme nagyrészt avarba hullott levelekhez utalni. Tehát a magyar nép társadalmi nevelése érdekében irattak és jelentek meg a «képek». Lássuk hát, mily irányban kívánja a szerző jövőben a magyar népet társadalmilag nevelni.

Először is az u. n. *paraszt-egyetemek* érdekében szólal fel, melyeket már két évvel ezelőtt bemutatott a Magyar Pædagogia lapjain. Itt újra ismerteti Grundtvig korszakos működését, jobban mondva fáradozásait a *folke-højskole* érdekében. Abbeli fáradozásait, hogy népét *anyanyelve, a hazai történet, a szántó föld és műhely ismeretébe* tudatosan vezesse be, hogy népét az *elparlagiasodástól megóvja* s az állam és község jövő *tisztviselővé, derék polgárává nevelje*. Ma Dániában több mint 30 højskole osztja a szántóvető és kézműves fiainak és leányainak egyaránt a nevelés azon áldásait, melyeket a kor csak nyújthat. Ugyanez áldásos munkában fáradozik Svédország 16 és Norvégia 12 parasztegyeteme is. A környék fiatalsága 20 éves korában kerül e tudományos központokba; az ifjak rendszerint az öt havi téli tanfolyamokban, a leányok a három havi nyáriakban vesznek részt. S nincs az a tudományszak, melyet itt praktikus szükségleteik szerint nem tanítanak. Hallgatható tantárgyak a Grundtvig alapkövetelményein kívül: a könyvtel, egészségtan, természettan, tengerészet, halászat, rajz, földmérés, gátéptés, vegytan, nemzetgazdaságtan, közigazgatástan s mindenekfölött a szlojd; a nők természetesen a maguk szlojdját, a női kézimunkát (fonást, szövést, varrást és himzést) tanulják és gyakorolják. Nem ártott volna — bármily olvasóközönségre számít is — ha a szerző e képe záradékában megemlíti, hogy hál' Istennek e téren sem vagyunk, vagy inkább már nem lehetünk az utolsók, mert bizonyára neki is lehet jó része benne, hogy már két éve működik Budapesten a mi speciális parasztegyetemünk: a *Szabad Lyceum*. Mindenesetre rendeltetésüknek megfelelőbb lenne, ha ilyfajta főiskolákat inkább a parasztvidéken létesítenének, mint a műveltebb centrumban. Mert hiszen a parasztegyetemekkel első sorban a *népet* a szó közönséges értelmében, nem pedig a fővárosiak kiválasztott népét akarjuk nevelni. De hát ha nálunk minden a centrumból indul ki, benne s általa él-hal minden intézményünk, még a parasztegyetem is!

E nagyjában már többek előtt ismeretes kép után következik egy

kevésbé ismeretes, rövidebb, de vonzóbban kidolgozott idyll-kép, dr. *Holmström hoilani* (Svédorsz.) *parasztegyetemének* érdekes bemutatása. E helyet szerzőnk a «jóllét iskolájának» nevezi. A bemutatás közben alkalma nyílik a szerzőnek szíve melegével megemlékezni a magunk Holmströméről, a híres naptár csináló István bácsiról. S mintha most elemében érezné magát szerzőnk, élénkebb stílusa, melegebb hangja végigkíséri, fokozatosan emelkedve, többi képeiben, még «A magyar nép technikai nevelése» befejező képből jöleső sürgetésekben vesz tőlünk búcsút.

Demeter istenasszony szellemében — a füzet 3. képében, melyet szerző a Mária-Dorottya-Egyesületben már bemutatott — a női varrás érdekében hangoztatja újlag szavát. Társadalmi aberrationak tartja — «mint hogy az is —, hogy a míg a ruházkodás szüksége az utóbbi évtizedekben rendkívüli mértékben emelkedett, addig azok száma, kik túvel bánnak és bánni tudnak, hihetetlenül megapadt. E sajnos jelenség okát abban találja, hogy a varrás is speciális munkakörre változott, ipari foglalkozássá lett. Bizony szomorú, hogy hazánkban csak körülbelül 300,000 nő mestere a tűnek, öt millió női kéz pedig neveletlen marad a tűvel való bánásmódban. Pedig hát körültekintő társadalmak, mint például Skandináviában, Angolországban és az Egyesült-Államokban az iskolának teszik kötelességévé, hogy a varrás gyakorlatát a nép számára biztosítsa. Itt különösen Amerika jár elől a legjobb példával. Szerző meg nem állhatja, hogy a philadelphiai nyilvános leányiskolák varrógyakorlatait, melyek a leányok 8 éves korában kezdődnek s 8 esztendeig tartanak, ne közölje. E tanmenet oly sok tanulságost tartalmaz, hogy ismeretével lekötölte magának szerzőnk a magyar tanítói világot. Rendkívül becsesek a tanmenethez fűzött megjegyzései is, melyek főbbjei, ha nem újak is, de oly fontosak, hogy hangoztatásuk soha sem lehet eléggé sűrű. Így a legfőbb: A népet nevelés útján productivitásra kell szoktatni s azért hát első sorban *kertészkedjünk!* És hiszen, mely népnek is van több oka haszonnal kertészkedni, mint nekünk, kiknek buzdító példaként lebeghet szemünk előtt a hevesiek dinnye-, a kecskemétiék alma- és a bihariak sikeres s mindenütt fényesen bevált cseresznye- és meggytermelése. E tekintetben hazánkat előbbre vinni és felvirágoztatni első sorban a magyar tanító és pap nemes feladata és magasztos hivatása. A magyar ideálpapról szólóban — már t. i. a milyeneknek ő és mi mindnyájan szeretnők látni az összes, vidéken élő magyar papokat valláskülönbség nélkül — nem csoda, ha megint megemlékszik Mayer Istvánról, a mintapapról, a magyar nép igazi oktatójáról s szeretve tisztelt István bácsijáról. Ő már 30 évvel ezelőtt hirdette a kertészkedés (beleértve a talajjavítást, rationalis termelést és megőrzést: aszalást, befőzést is), az egészséges életmód fontosságát és a községi administratio

gyakorlati szabályait. Olykor-olykor bemutatta a külföld iparát is népünk fiainak követendő mintaképekül. Végtelen kár, hogy ez áldásos fáradozások nyomán még nem erősödött meg országszerte népünkben az intelligentiának az a hagyománya, melynek István bácsi népoktatásából önként ki kellett volna fejlődnie.

A 4. képben az *iskolai fürdők* fontos intézményeért tör lándzsát szerzőnk. Kár, hogy itt különösen nem hangsúlyozta, mily szerfelett alkalmas ez intézmény a nép társadalmi nevelésére. És az iskolai fürdő már nem megoldásra váró, vagy esetleg nagy kockázattal járó probléma; bevált az már számtalan helyen, a mint azt Lipcse, Halle, Magdeburg, Altona, Hannovera, Kopenhága, Hamburg és Berlin, de kivált Svédország gyakorlata eléggé bizonyítja. Sokat hoznak fel ez új intézmény megbeszélése alkalmával pro és contra, de annyit el kell ismernie mindenkinek, hogy rendkívül emeli a növendékség tisztaságát és javítja a tantermek levegőjét az illatos kipárolgások csökkentése által, a mi talán szintén valami! De még ezeknél is fontosabb szerintem, kivált a nevelésben, a tanulók testi tisztaságának egyenes folyománya: az erkölcsi és lelki tisztaság. S ha semmi egyéb, akkor ez utóbbi ok teszi majd kötelességünkkel, hogy a fürdőt az egész vonalon vigyük be a jövő iskolájába. E kérdést leghelyesebb volna a szlojtkérdéssel egyidejűleg s kapcsolatosan, még pedig mihamarább dülőre vinni, hacsak nem akarunk nemzetünk életében nehezen pótolható mulasztásokat elkövetni.

Vonzóan érdekes dolgokat mond el szerzőnk az utolsóelőtti fejezetben is, melynek címe: *Képek az angol iparoktatás köréből*. Elmondja, hogy az okos angolok, kiknek főtörekvésök szakszerűleg iskolázott munkás ifjakkal ellátni az egyes iparágakat, külön iskolákat teremtettek a különböző iparágaknak. Az utóbbi évtizedekben már nem úgy, mint azelőtt: kizárólag az ipari testületek, a guildek (ezek most már csak a nagyobb városokban működnek), hanem legnagyobbbrészt az állam gondoskodik náluk az iparoktatásról, kivált a vidéken, a kisebb városokban. E célra a szeszfogyasztás jövedelmeiből áldoz tetemes összegeket. Vannak náluk először *elemi technikai iskolák, manuel training schools* (megfelelnek a nálunk most keletkező szlojdiskoláknak), melyek fiút-leányt egyaránt 8 éves korától a 13. életévig általános ügyességre szoktatnak. Ez iskolákban a fiúkat agyag-, karton- és famunkákban, néhol vasmunkában is, jobbadán az iskolaszerek és szerszámok köréből vett példákkal, a leányokat pedig főzésben, háztartásban, mosásban és varrásban gyakorlatják. Ezeknél magasabb és az ipari foglalkozásra előkészítő foka az iparoktatásnak a *polytechnical school*, mely a kézműves-élet különböző ágaihoz vezet be az angol ifjúságot; megfelel tehát a mi ipari szakiskoláinknak, csak hogy e tekintetben is aránytalanul fölöttünk állnak az angolok, a mint azt mindjárt, úgy nagyjából, látni fogjuk. E középfokú

szakiskolákban, melyeknek száma igen nagy, vannak nappali és rendkívül látogatott (sok helyütt 1000-nél több a látogató) estéli tanfolyamok, ez utóbbiak azok részére, kik nappal gyárakban és mestereknél dolgoznak. A főbb foglalkozási ágak ez iskolákban a mechanikai gépészet, elektrotechnika és szerszámgyártás, technikai chemia és chemiai iparok, műipar, lakásberendező és decoratív munkák, meg építő ipar. Minden iparág több cursust foglal magában, tekintettel a tanulóság előkészült-ségére és általános technikai gyakorlottságára. A napi munka meglehetősen megoszlik műhelyi gyakorlás és theoretikus tanítás közt. A szövő osztályban valósággal szőnek, a hűdépítési részben igazán hídát vernek, ólmozó tanfolyamán házcsatornákat forrasztanak, kocsikat építenek, falakat raknak, köveznek, hajót ácsolnak, edényt égetnek, fényképeznek, nyomtatnak, sört, pálinkát, czukrot főznek. Szórakoztatásról is bőségesen van gondoskodva; így vannak külön helyiségeik játéokra, úszásra, labdázásra, társas mulatozásra, no meg parlamenti vitaközpontokra! Az iparoktatás legfelső fokának, a mi műegyetemünknek megfelelő *technical college* a kpéviselője; tanfolyamaira a középipariskolából bárkit felvesz, ha a kellő előismereteket megszerezte. S nem mondhatni, hogy az imént vázolt iparoktatás tekintetében London absorbeálná a vidéket, mert a londoniakhoz hasonlóan virágzó ipariskolákat találhatunk Sheffieldben, az angol acél, hajópánczéllé gyárvárosában, a késipar és szerszámgyártás ez ősi fészkeben épűgy, mint a többi nagyobb angol városokban is.

Az eddigi fejtegetésekhez egészen természet-szerűleg csatlakozik most a befejező kép: *A magyar nép technikai neveléséről*. A szerző itt azt a kérdést veti fel, hogy mi üthetné nálunk helyre a jelenleg sajnosan tapasztalható technikai hanyatlást, ideértve a műhelyét, szántóföldét, kertét és az élet mindenrendű productiv tevékenységét — s arra az eredményre jut, hogy semmi más, mint csupán «a nép technikai nevelése». S tudván azt, folytatja szerencsés okoskodását, hogy népünk $\frac{9}{10}$ -része keze munkája — tehát technikai productio — után kénytelen megélni, azért kezdjük meg a nép e fontos technikai nevelését mindjárt és mielőbb az ifjúságnál, még pedig az egész vonalon. «Általánosítanunk kell Magyarországon a kézimunkaoktatást», sürgeti lelkesen Guttenberg. Legfőbb például szolgáljon nekünk Anglia és legtöbbit tehet ez ügyért a társadalom. Ennek apostrophálásával végződnék ez érdekes és jól megírt fejtegetések, melyeknek megszívelése, de még inkább követése csakugyan lehetővé teszi népünk társadalmi nevelését.

A fõnt vázolt fejtegetések nem képeznek ugyan szerves egészet, különösen hiányzik az egyes képek összefoglaló conclusiója, melyet az előzményekből ügyes csoportosításban és hatásos elrendezéssel kár volt ki nem vonni, de így is nyilvánvaló a szerző nemes célja: a kellő elméleti útbaigazítással kapcsolatos kézimunka gyakoroltatása által népünket

műveltebbé és így életrealóbbá tenni. S e nemes cél, azt hiszem, gazdag kárpótlást nyújthat a belső szervesség hiányáért. A szerző e tanulmányaival mindenesetre derék feladatot oldott meg; a magunk részéről záradékul csak azt az egy kívánságot csatoljuk még ide, hogy bárcsak támadna e fontos ügynek mielőbb több oly lelkes harczosa és hozzáértő szószólója, mint szerzőnk.

Még egyet! Vajjon nem volna-e üdvös, ha a mi Országos Slöjd-Egyesületünk, ha már röstelli, pedig nincs miért, a zajos politikai vagy társadalmi actiót, legalább valami szerény évkönyv vagy folyóirat formájában adna életjelt magáról? Slöjd-Egyesület hol vagy?

Nagyvárad.

DEMEK Győző.

Die neusprachliche Reform-Literatur von 1876—1893. Eine bibliographisch-kritische Übersicht von *Hermann Breymann*. Leipzig, 1895.

Nagyon érdekes és tanulmányos munkát végzett ezzel a füzettel Breymann, a müncheni egyetem tanára, ki maga is vezérszerepet játszott az újabb nyelvek tanítása körül támadt mozgalomban. Összeállította az e mozgalomra vonatkozó irodalmat 1876-tól egész 1893-ig. Ez alatt a tizenhatsz év alatt a könyvek, füzetek, értekezések oly halmaza gyűlt össze a nyelvtanítás céljára meg módszerére vonatkozólag, hogy valóban nehézzé vált már a tájékozódás még azoknak is, a kik mindent figyelemmel kísértek. Breymann teljes bibliographiáját adja a rengeteg irodalomnak. Alig hiszem, hogy valami elkerülte volna a figyelmét. Igaz, hogy a francziák, angolok, svédek meg norvégek (pedig ezek is sok érdekest produkáltak) munkálkodását jórészt füzetén kívül hagyta. De a német idevágó műveknek teljes sorát adja. Gyűjteményét négy csoportra osztja: az elméleti fejtegetések, a gyakorlati kísérletek (a franczia nyelv tanításában), a hivatalos rendeletek és a nyilvános tárgyalások csoportjára. Minden csoportban időrendi egymásutánt követ, úgy hogy az egyes évek munkája első pillanatra áttekinthető. Nagy szolgálatot tett az érdeklődőknek azzal, hogy minden egyes műhöz vagy értekezéshez hozzátartalmazta a rávonatkozó nevezetesebb bírálatok egész rövidre foglalt tartalmát és így a bírálatoknak is úgyszólván teljes bibliographiáját adja. Sok esetben pedig az illető munka tartalomjegyzékét nyújtja, természetesen igen rövid kivonatban. Már azért is fel kellett vennie mindezt, mert a reform-mozgalomról hí képet csakis ily módon nyújthatott. A pusztá könyvczímek elsorolásából csak homályos körvonalak származtak volna. A bibliographiai rész a kritikák nélkül olyan lett volna, mint a kép, melynek nincs prespectívája. Ha a következők-